

Спеціалізованій вченій раді К 64.051.28
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 6.

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук

Зайцевої-Калаур Інни В'ячеславівни на дисертацію Карпенко Оксани Іванівни «Інтернет-послуга як об'єкт цивільно-правових відносин», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження. Розвиток інформаційного суспільства обумовлює потребу швидкого поширення та доступу до інформаційних ресурсів. Сьогодні вирішення цих завдань у різних сферах соціально-економічного життя опосередковується широкомасштабним використанням транснаціональної комунікаційної мережі Інтернет. Втім, інформатизація різних сфер діяльності людини супроводжується низкою правових проблем, розв'язання яких є одним із завдань юридичної науки.

Сьогодні у вітчизняній юридичній літературі дослідження правового регулювання відносин щодо використання мережі Інтернет має фрагментарний характер і не пропонує системного вирішення питань нормативної регламентації Інтернет-послуг. З огляду на сказане, дисертаційна робота Карпенко О. І. є актуальною, оскільки – є комплексним науково-теоретичним дослідженням Інтернет-послуги як об'єкта цивільних правовідносин, де ґрунтовному науковому аналізу піддано договірну практику надання послуг Інтернет-провайдингу, реєстрації доменних імен, хостингу, дистанційного навчання, Інтернет-банкінгу, розміщення контенту.

Водночас, вказане наукове дослідження має важливе значення для гармонізації законодавства України, оскільки вирішення правових проблем Інтернет-послуг не обмежується лише національним рівнем.

Робота Карпенко О. І. виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011-2015 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14-10 (зі змінами, внесеними постановою загальних зборів № 4-12 від 05.03.2012 р.) та в рамках комплексної цільової програми № 0186.0.070867 «Правові проблеми здійснення майнових і особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки», головних напрямів фундаментальних досліджень юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (рішення вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Про Концепцію розвитку юридичного факультету на 2010-2013 навчальні роки» від 27 грудня 2010 р., протокол № 6).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження Карпенко О. І. є науково обґрунтованими, адже в роботі, що рецензується, комплексно досліджені цивільні правовідносини об'єктом яких є Інтернет-послуги. Авторкою цілком вдало та чітко визначено об'єкт, предмет, методи, мету і задачі дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням Інтернет-послуги як об'єкта цивільних правовідносин. У дисертації обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння сутності цього правового явища, окреслено коло суб'єктів та розкрито зміст правовідносин, пов'язаних з наданням та отриманням Інтернет-послуг, розглянуто питання цивільно-правової відповідальності та способів захисту прав на Інтернет-послуги, на підставі чого сформульовано

нові або такі, що містять елементи новизни, положення, які виносяться на захист. Вказані положення, а також висновки і пропозиції є актуальними, мають високий рівень обґрунтованості та в переважній більшості доцільними для подальшого впровадження.

Так, у першому розділі дисертації, досліджуючи поняття послуги у цивільному праві та виокремлюючи концептуальні підходи до визначення сутності цього правового явища у цивілістичній науці, дисертантка справедливо зауважує, що найбільш вдалим для оцінки послуги як об'єкта цивільних правовідносин є її розуміння через нерозривне поєднання діяльності та результату.

З огляду на те, що надання Інтернет-послуг є багатофакторним процесом, якому передують низка юридичних та фактичних факторів, без наявності яких надання Інтернет-послуг є неможливим, у роботі, на основі узагальненого аналізу передумов надання цього виду послуг, виокремлено три основні групи таких передумов: а) наявність технічних можливостей; б) наявність договору про надання послуг у мережі Інтернет; в) наявність спеціального програмного забезпечення.

Внеском у розвиток юридичної науки є авторський підхід до систематизації Інтернет-послуг за критерієм кінцевого результату надання такого роду послуг, що дозволило дисертантці виокремити три групи Інтернет-послуг: послуги доступу до мережі Інтернет (Інтернет-провайдинг); послуги в мережі Інтернет (реєстрації доменних імен, хостингу тощо); послуги, опосередковані мережею Інтернет (дистанційне навчання, Інтернет-банкінг, реклама, розміщення контенту тощо).

У другому розділі дисертаційного дослідження проаналізовано зміст цивільно-правових відносин, що опосередковуються договірними моделями Інтернет-провайдингу, реєстрації доменних імен, хостингу, надання дистанційних освітніх послуг, Інтернет-банкінгу. На основі зробленого детальшого наукового аналізу їхнього змісту встановлено, що укладання та виконання договорів про надання Інтернет-послуг спрямоване на передання

інформації з використанням мережі Інтернет. Автором також виявлена тенденція до укладання таких договорів в електронній формі, шляхом надсилання оферти та акцепту через мережу Інтернет.

Вагомий інтерес для подальших досліджень проблем цивільно-правової відповідальності та захисту суб'єктивних цивільних прав складають висновки і пропозиції, зроблені дисертанткою у третьому розділі наукового дослідження. Так, здійснюючи науково-теоретичну оцінку судової практики європейських держав з питань юрисдикції використання мережі Інтернет для надання послуг, дисертантка визначила можливими шляхами вирішення цієї проблематики: а) впровадження інституту електронного арбітражу (онлайн-врегулювання спорів (ODR)), до якого він належить; б) використання технічних можливостей для ідентифікації особи і місця розташування користувачів мережі Інтернет. Проміжним способом як превентивним заходом врегулювання даної категорії спорів, з погляду дисертантки, є договірне регулювання шляхом включення умов про арбітраж та способи ідентифікації осіб та місця розташування користувачів мережі Інтернет до договору про надання Інтернет-послуг.

У роботі детально розглянуто систему способів захисту прав на Інтернет-послуги крізь призму їх диференціації на ті, що поширюються на всі Інтернет-послуги та ті, що є властивими лише для однієї із трьох груп Інтернет-послуг, які виокремила дисертантка при їх систематизації. Авторка звертає увагу, що сьогодні залишається актуальним формування системного уявлення про види технічних засобів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет та запропонувала як самозахист цих прав та інформації загалом використовувати такі заходи: шифрування, електронні водяні знаки, паролі, розповсюдження шкідливих програм при обході технічних способів захисту (с. 139). Водночас, цей перелік дисертантка залишає відкритим. Як підсумок зробленого дослідження, обґрунтовано потребу в розробці й прийнятті спеціального законодавчого акта, який би визначив ефективний механізм захисту прав на Інтернет-послуги.

Набуло подальшого розвитку положення про необхідність встановлення на законодавчому рівні цивільно-правової відповідальності Інтернет-провайдерів за винні дії адміністратора сайта, внаслідок яких були порушені авторські та суміжні права, моральні засади суспільства, а також при поширенні ним інформації, що містить заклик до повалення політичного режиму, посягання на територіальну цілісність і недоторканність країни, розпалювання міжнаціональної ворожнечі тощо

Немало важливе значення у вирішенні цього завдання має зарубіжний досвід законотворення та судової практики, який вивчала дисертантка у третьому підрозділі.

Зроблено висновок, що вирішення спорів, пов'язаних з Інтернет-послугами, вимагає спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, що викликає найбільшу складність як у учасників спору, так і у посередників, які намагаються його врегулювати. В Україні судова практика з розгляду справ щодо надання та отримання Інтернет-послуг все ще не надто поширена, проте з кожним роком спостерігається динаміка в бік її збільшення. Запропоновано розгляд даної категорії спорів передати на вирішення з метою задоволення інтересів обох сторін спору третейським судам, до складу яких можуть входити третейські судді з відповідними технічними знаннями.

Достовірність і обґрунтованість результатів дослідження. Викладені в дисертації наукові висновки, положення і рекомендації є такими, що обумовлені тенденціями розвитку ринку Інтернет-послуг, обґрунтовані та базуються на глибокому науково-теоретичному аналізі положень чинного законодавства України, законодавства інших країн в сфері регулювання відносин надання цього виду послуг, результатів дисертаційних і монографічних досліджень, наукових досліджень з вказаної тематики, висвітлених у періодичних виданнях, та матеріалів судової практики (всього 229 джерел). Використання такої кількості джерел, значний відсоток серед яких займають спеціальні джерела вітчизняних та зарубіжних авторів, дозволило достатньо ґрунтовно та комплексно розкрити тему роботи і

свідчить про належний підхід Карпенко О. І. до підготовки дисертаційного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження із достатньою повнотою відображені у шести наукових статтях, із яких чотири опубліковано у виданнях, внесених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук та дві — у періодичних наукових виданнях інших держав. Основні положення дисертації пройшли апробацію на 9 дев'яти науково-практичних конференціях.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Розроблені дисертантом наукові положення, що містять наукову новизну, є важливими для науки цивільного права і можуть бути використані в науково-дослідній сфері для подальших досліджень проблем регулювання відносин в сфері надання Інтернет-послуг. Сформульовані в дисертації пропозиції з удосконалення чинного законодавства можуть знайти втілення в розробці нових і вдосконаленні чинних нормативних актів, положення яких регулюють досліджувану у роботі сферу послуг. Практичні висновки та рекомендації сприятимуть удосконаленню правозастосовної практики в напрямі забезпечення єдності застосування норм права щодо укладання та виконання договорів, за якими надаються Інтернет послуги. Матеріали роботи може бути використано в навчальному процесі для підготовки навчально-методичного забезпечення (підручників, навчальних посібників тощо) і викладання відповідних тем у розрізі навчальних курсів цивільного та господарського права, а також спеціальних цивілістичних дисциплін.

Визначаючи загалом високий теоретичний і практичний рівень наукового дослідження Карпенко О. І., варто звернути увагу на низку положень дисертаційного дослідження, що мають дискусійний характер і потребують додаткових пояснень з боку дисертантки.

1. Так, з'ясовуючи поняття послуги у цивільному праві, дисертанткою зроблено застереження про доцільність визначення цього поняття через

єдність діяльності і результату та необхідність включити таку дефініцію до Цивільного Кодексу України. Втім, у авторському визначенні Інтернет-послуги вказана правова категорія визначена лише через правомірну дію або діяльність виконавців, що вказує на необхідність узгодження понятійного апарату (с.45). Неузгодженим також є коло інтересів, на задоволення яких спрямована Інтернет-послуга, зокрема з-поміж ознак цієї послуги дисертанткою виокремлено спрямованість на задоволення суспільних інтересів чи особистих потреб (с. 47), а у визначенні Інтернет-послуги вказано на задоволення лише потреб учасників цивільних правовідносин.

2. Однією із основних ознак Інтернет-послуг у роботі визначено їх нематеріальний характер, що може супроводжуватись матеріальним (фізичним) втіленням, адже з позиції дисертантки дії, вчинені в мережі Інтернет інколи можуть мати матеріальну складову (с. 45). Проте, на с. 46 дисертації зроблено протилежне твердження, відповідно до якого «в процесі надання Інтернет-послуг, дії виконавців Інтернет-послуг споживаються, залишаючи лише нематеріальний результат».

3. У роботі набуло подальшого розвитку питання відповідальності провайдерів за винні дії адміністратора сайту, піднята проблема якості провайдерських послуг та детально проаналізовані у контексті відповідальності провайдера законодавчі акти і судова практика окремих держав. Логічним результатом цієї низки елементів наукового дослідження мало би стати концептуальне вирішення у дисертації питання відповідальності Інтернет-провайдерів.

4. Уточнення для наукового сприйняття потребують окремі дисертаційні положення. Зокрема, у контексті законодавчого визначення істотних умов договору додаткового пояснення потребує доктринальна позиція дисертантки, що обов'язки сторін договору про реєстрацію доменних імен, які визначенні у Правилах домену «.UA», можна вважати істотними, тобто без них договір вважається укладеним (с. 66). Більше того, такий підхід до визначення кола істотних умов не відповідає загальній тенденції

цивілістичної науки до мінімізації істотних умов цивільно-правового договору.

Подібне застереження в контексті усталеного розуміння виконання договору можна зробити стосовно положення, що результатом виконання договору про надання Інтернет-послуги є досягнення сторонами (замовником та виконавцем) усіх істотних умов договору щодо його виконання (с. 86).

5. Автор, досліджуючи цивільно-правові способи захисту прав на Інтернет-послуги, зосередив увагу на аналізі наукових позицій багатьох дослідників щодо розуміння сутності та співвідношення таких правових категорій як «охорона», «захист», «способи захисту», «засоби захисту» тощо. Достатньо було вказати на тенденції юридичної науки у цій сфері наукового дослідження та виявлені закономірності використати при розкритті механізму захисту прав на Інтернет-послуги.

Загальний висновок по дисертації. Висловлені побажання і зауваження не піддають сумніву концептуальні положення дисертаційного дослідження, у своїй більшості вони зумовлені складністю обраного для наукового пошуку предмету дослідження або стосуються дискусійних проблем і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Дисертація Карпенко О. І. є завершеним науковим дослідженням, у якому сформульовані науково-обґрунтовані висновки та пропозиції, що в сукупності розв'язують поставлене перед дисертантом завдання розробити сучасну науково-обґрунтовану концепцію Інтернет-послуги як об'єкта цивільних правовідносин. Кількість і значення положень наукової новизни дозволяють стверджувати, що дисертація Карпенко О. І. відповідає вимогам, які ставляться до наукових досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Зміст автореферату дисертації є ідентичним основним положенням, що сформульовані в дисертаційній роботі. Дисертація Карпенко О. І. відповідає

спеціальності 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Інтернет-послуга як об'єкт цивільно-правових відносин» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 13 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Карпенко Оксана Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

07. 12. 2015 р.

Офіційний опонент:

доцент кафедри фінансово-економічної

безпеки та інтелектуальної власності

юридичного факультету Тернопільського

національного економічного університету

кандидат юридичних наук

І. В. Зайцева-Калаур

Підпис: І. В. Зайцева-Калаур

Завіряю: Горюха І.В. 10.12.15

Зав. загальною відділом